

GISTRALIK

GEOGRAFICKÝ
INFORMAČNÍ SYSTÉM
TRADIČNÍ LIDOVÉ KULTURY
1750–1900

Návod pro práci ve webové aplikaci Geografický informační systém tradiční lidové kultury (1750-1900)

1. Úvod

Geografický informační systém tradiční lidové kultury (1750–1900) (dále již jen GISTraLiK) je webová aplikace sloužící ke zpřístupnění etnografických informací. Všechny záznamy v systému byly excerpovány z publikací etnografického charakteru, ze článků uveřejněných v odborných ale i regionálních časopisech, z archiválií a muzejních sbírek. V několika případech jsou záznamy provázány přímo s elektronickou podobou zdrojového dokumentu. Prostorově je aplikace a v ní zveřejněná data omezena historickou hranicí Moravy. Z časového hlediska jsou sledována pouze data dokreslující podobu tradičního života v období vymezeném roky 1750–1900.

2. Obecně závazné podmínky použití digitalizovaných materiálů

Všechny digitalizované materiály umístěné v GISTraLiK jsou chráněny platným autorským zákonem. Veškerá práva na zveřejnění a rozmnožení reprodukcí náleží jednotlivým vlastníkům archiválií, jejichž souhlas je nutný k případnému dalšímu využití dokumentů. Dokumenty jsou poskytnuty pouze za účelem on-line prohlížení v GISTraLiK, jejich kopírování, distribuování, prodávání, využití v jiných projektech apod. je zakázáno. Taktéž je zakázáno dokumenty umísťovat na jiných www stránkách či je jakýmkoli způsobem publikovat.

3. Základní ovládání

Základní ovládání aplikace je realizováno přepínáním panelů s informacemi kliknutím na název panelu. Aktivní panel je barevně odlišen.

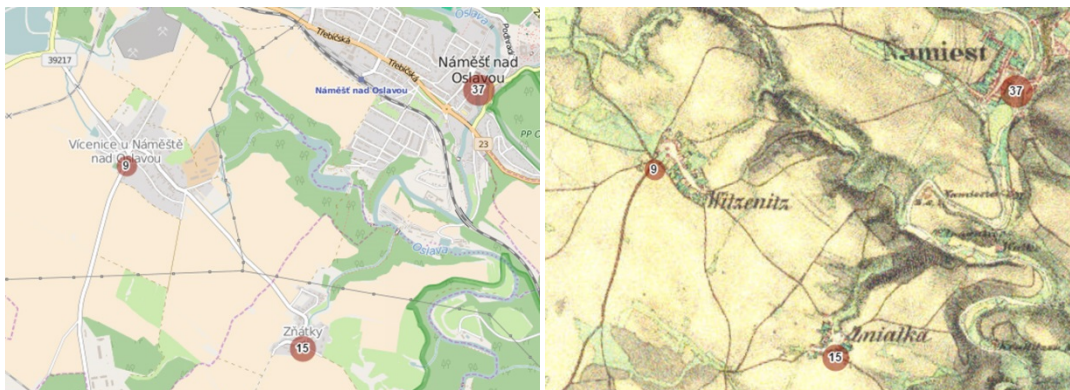
4. Vyhledávání

Aplikace obsahuje bázi informací, které lze procházet nebo v kterých lze vyhledávat prostřednictvím dvou vzájemně propojených možností vyhledávání: **vyhledávání v mapě** a **vyhledávání v databázi**.

4.1. Vyhledávání v mapě:

Aplikace se ve zvoleném režimu skládá z vlastního geografického prostředí (mapy) a z několika pracovních nástrojů, které usnadňují vyhledávání, orientaci a práci s daty.

4.1.1. Mapový podklad: Aplikace primárně nabízí prohlížení dat na podkladě současné topografické mapy. Po zaškrtnutí políčka ☒ 2. vojenské mapování je jako podklad použita historická vojenská mapa z let 1836–1840.

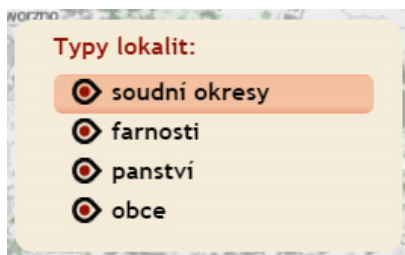
4.1.2. Zdroje dat mapového podkladu: Informace o vrstvě geografických podkladů, které byly použity, lze zobrazit pomocí ikony *Zdroje dat* v pravém spodním rohu.

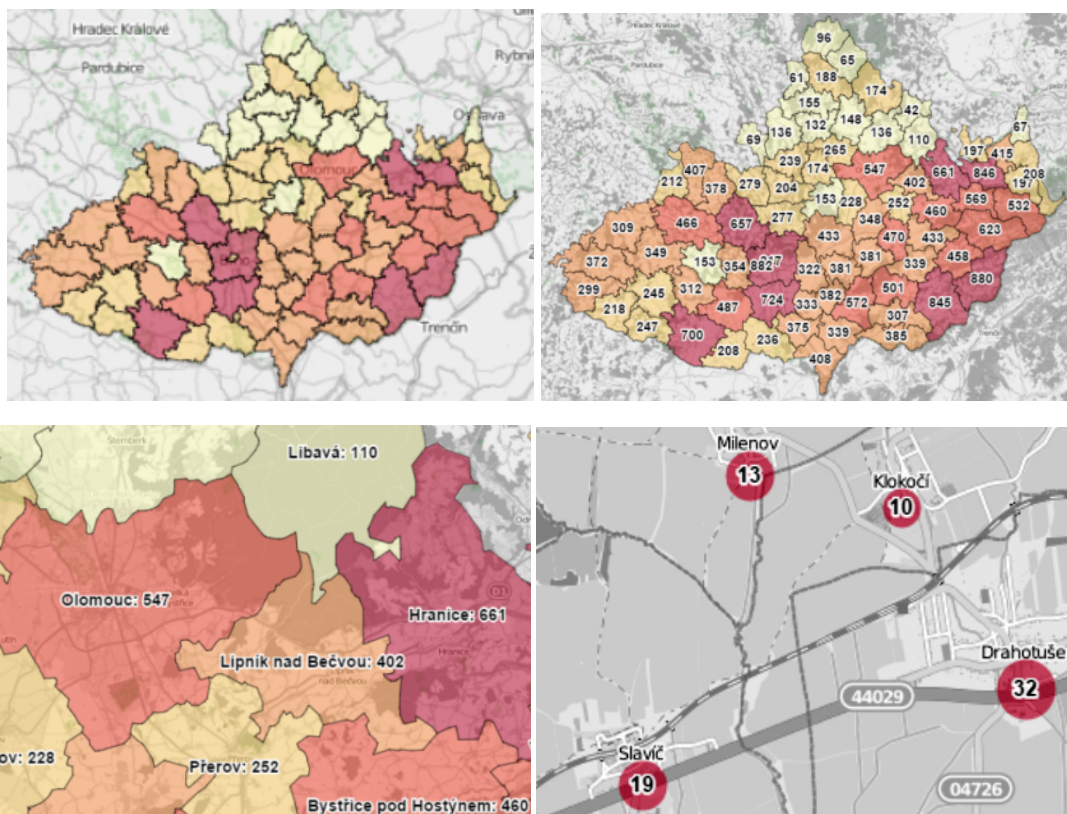
4.1.3. + / - : Mapu lze přibližovat a oddalovat pomocí kolečka myši nebo prostřednictvím ikon v levém horním rohu.

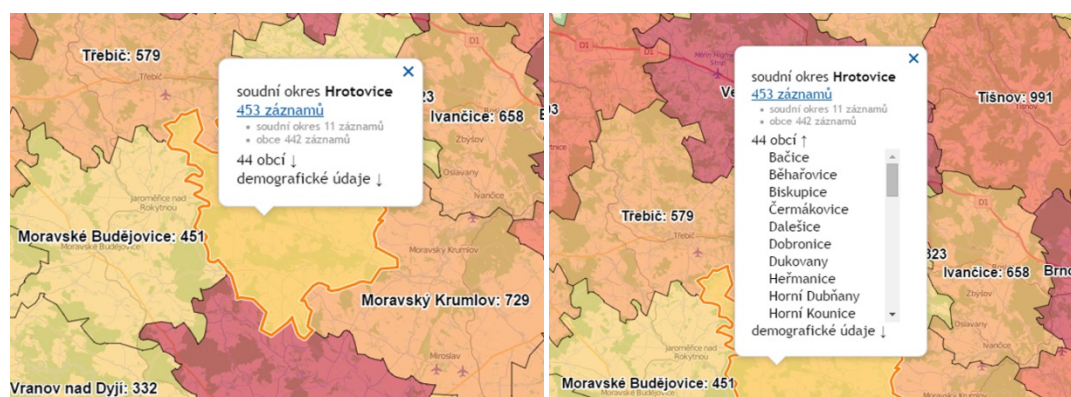
4.1.4. Typy lokalit: Panel *Typy lokalit* je umístěn v pravém horním rohu a umožňuje přepínání mezi odlišnými geografickými rovinami. Jednotlivá data lze zobrazit na úrovni historických soudních okresů (dle stavu z r. 1868), na úrovni farností, na úrovni historických panství (podle Tereziánského katastru) nebo na úrovni konkrétních obcí. Je-li vybrána prostorově širší jednotka, např. soudní okres, jsou do výběru zahrnuty i obce, které do soudního okresu náleží. Při výběru prostorově menší sídelní jednotky, nejsou záznamy z prostorově větších jednotek do výběru zahrnuty.

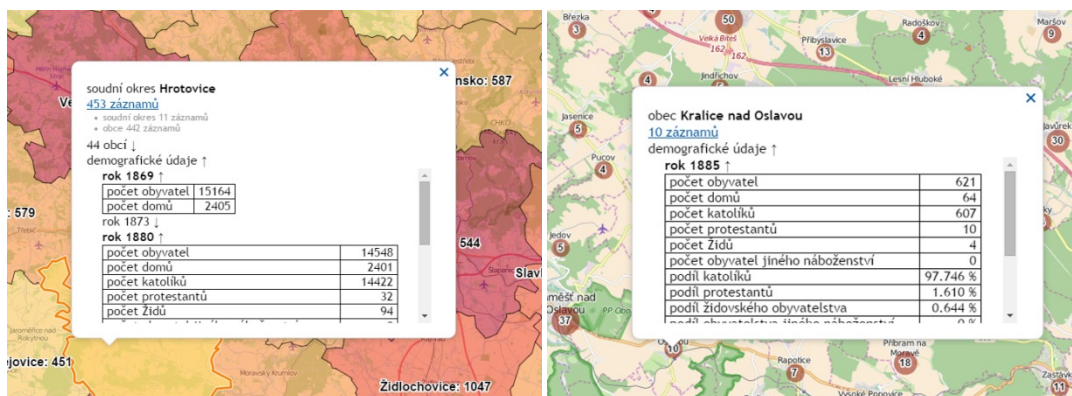
4.1.5. Mapa: Jednotlivé záznamy jsou vázány na polygony soudních okresů, farností, panství nebo na konkrétní obec. Množství záznamů vztahujících se k jednotlivým oblastem je vyjádřeno vybarvením polygonů (tmavší polygony představují oblasti s větším počtem záznamů než polygony světlejší). Po přiblížení mapového podkladu se v ploše polygonu vyznačí také počet záznamů a název sídelní jednotky. V případě nastavení typu lokalit „obce“ je možné vyhledávat informace vztahující se ke konkrétním obcím, přičemž množství příslušných záznamů je vyjádřeno prostřednictvím bodového symbolu různé velikosti.

Po kliknutí na konkrétní polygon (v případě obcí na konkrétní bod) se ukáže informace o názvu sídelní jednotky a počet záznamů. Kromě počtu záznamů je u sídelních jednotek s více obcemi uveden také počet respektive soupis obcí, které do vybrané oblasti spadají.

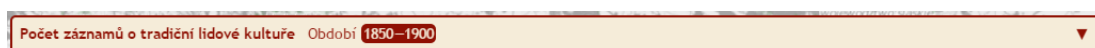

V případě výběru typu lokality „soudní okres“ nebo „obec“ lze zobrazit i některé demografické údaje z 2. poloviny 19. století.

Kliknutím na počet záznamů je uživatel odkázán na stránku „vyhledávání v databázi“, kde je možné získat podrobné informace o jednotlivých záznamech, které se k vybrané sídelní jednotce vztahují. Dále podrobněji viz kap. 4.2 vyhledávání v databázi.

4.1.6. Panel vyhledávání: Panel vyhledávání se nachází v horní části pracovní plochy. Panel je primárně ve sbalené podobě.

Po rozkliknutí se panel aktivuje a je možné v něm zadávat dotaz v módu jednoduchého nebo rozšířeného hledání, případně dotaz dále omezovat. Podrobněji o jeho funkci viz kap. 4.2 vyhledávání v databázi.

Počet záznamů o tradiční lidové kultuře Období 1750–1900

Zadejte hledaný text jednoduché hledání

Zadejte hledanou lokalitu

Zadejte text pro vyhledávání v anotaci, poznámce či citaci zdroje

☐ Pouze záznamy s přílohou

OBDOBÍ 1750–1900

Po zadání konkrétního dotazu je možné opětovným kliknutím panel sbalit. Nadále jsou v něm uvedeny zvolené podmínky, které odpovídají v mapě zobrazeným datům.

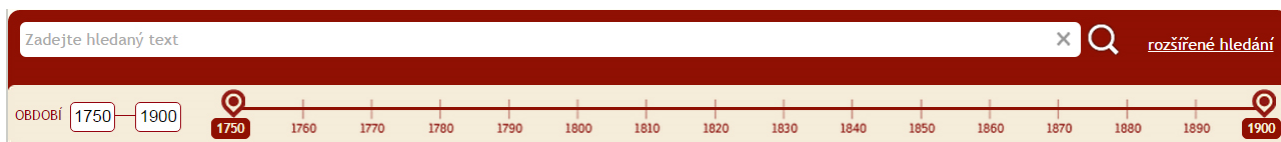

4.1.7. Zobrazit výsledky v databázi: Výsledky hledaného dotazu lze pomocí ikony

Zobrazit výsledky v databázi v levém horním rohu zobrazit na stránce „vyhledávání v databázi“, ve které je možné získat informace o konkrétních jednotlivých výsledcích.

4.2. Vyhledávání v databázi:

Aplikace se ve zvoleném režimu skládá z vyhledávacího panelu a z databáze, kde jsou uvedeny podrobnosti o jednotlivých záznamech, respektive výsledcích hledání. Vyhledávat lze ve dvou módech – prostřednictvím „jednoduchého hledání“ – v tomto případě lze použít pouze fulltextové hledání, které prohledává celou databázi včetně informací uvedených v zdrojových dokumentech.

Nebo lze využít „rozšířené hledání“, které umožňuje dotaz upřesňovat prostřednictvím postupné specifikace vyhledávacích kritérií, které lze navzájem kombinovat.

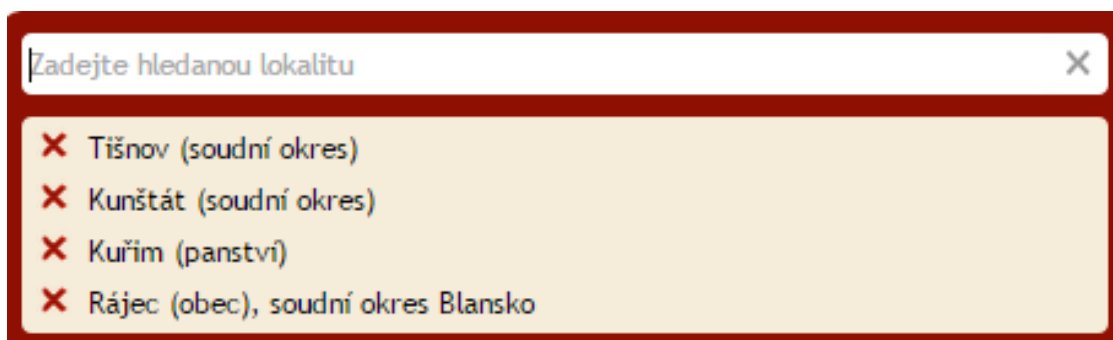
Při postupné specifikaci dotazu aplikace souběžně generuje záznamy, které kritériím odpovídají. Aplikace umožňuje následující způsoby upřesnění dotazu:

4.2.1. Lokace: Do pole označeného *Zadejte hledanou lokalitu* je možné vepsat název obce, farnosti, panství nebo okresu, který uživatele zajímá. Jednotlivé lokality jsou vybírány z nabízeného seznamu.

Pole je možné nechat nevyplněné, v tomto případě jsou dohledávány záznamy z celé Moravy. Výsledky hledání jsou řazeny podle příslušnosti k sídelním jednotkám – soudní okres, panství, farnost a na závěr záznamy lokalizované do jednotlivých obcí. V případě, že je vybrána širší

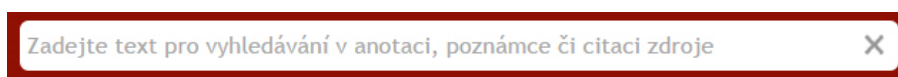
územní jednotka, např. soudní okres – jsou v databázi zobrazeny záznamy vztahující se k vybranému soudnímu okresu a ke konkrétním obcím, které prostorově do vybraného soudního okresu náleží. Je-li vybrána např. farnost – jsou zobrazeny záznamy vztahující se k farnosti, následují záznamy k příslušným obcím. Je možné zadat několik lokalit nezávisle na tom, zda se jedná o úroveň obce, farnosti, panství či okresu. V tomto případě jsou vyhledávány záznamy, které jsou lokalizované alespoň do jedné z vybraných sídelních jednotek.

Zadejte hledanou lokalitu

- ✗ Tišnov (soudní okres)
- ✗ Kunštát (soudní okres)
- ✗ Kuřim (panství)
- ✗ Rájec (obec), soudní okres Blansko

4.2.2. Fulltextové vyhledávání v anotaci, poznámce a citaci zdroje: Panel označený *Zadejte text pro vyhledávání v anotaci, poznámce či citaci zdroje* umožňuje hledání libovolného textu v databázi. Prohledávány jsou údaje z anotací, z poznámek jednotlivých záznamů, ale i informace o zdrojích (jména autorů, názvy knih, článků, kapitol apod.).

Zadejte text pro vyhledávání v anotaci, poznámce či citaci zdroje

Tímto způsobem mohou být hledána celá slova nebo části slov (bez potřeby doplnění dalších zástupných znaků). Např. zadáme-li termín „mysliv“ – výsledkem hledání budou záznamy obsahující některá z následujících slov: *myslivna, myslivost, myslivec*, případně další tvary slov obsahující znaky „mysliv“. Zadáme-li termín „vavřinec“ – výsledkem budou všechny záznamy vztahující se k *Vavřineckým hodům*, k osobě sv. Vavřince ale i záznamy, jenž pocházejí z prací učitele Vavřince Švédy z Molenburka, případně jiné osoby téhož křestního jména.

Zadejte hledanou lokalitu

X

Zadejte hledané heslo

X

mysliv

X

☐ Pouze záznamy s přílohou

OBDOBÍ

1787

1900

1750

1760

1770

1780

1787

1790

1800

1810

1820

1830

1840

1850

Nalezeno výsledků: 38 [Zobrazit výsledky v mapě](#)

obec Horní Němčí

40. léta 19. století

Zobrazit záznam v nové záložce

Kapitola Domy: Mimo faru, školu a **mysliv**nu jsou všechny obytné domy z nepálených cihel a pokryty došky. Jsou složeny ze síně (s kuchyní), světnice a komory. Hospodářské stavby k domům přiléhají.

Citace: Horní Němčí ↓

obec Jarcová

1850–1900

Zobrazit záznam v nové záložce

Vyprávění o pytláctví.

Poznámka: Obsahuje text písně.

Citace: DUŠEK, JAR.: O pytlácích a **mysliv**cích; *Kravařsko vlastivědný sborník. Vlastivědný sborník východní Moravy* ↓

obec Jimramov

1850–1900

Zobrazit záznam v nové záložce

Kapitola Jiné písně - **Myslivečku**, **myslivče!**; notový zápis.

V případě zadání více výrazů, budou vyhledány pouze záznamy obsahující všechny výrazy. Jednotlivé výrazy musí být od sebe odděleny mezerou. *Např. zadáme-li textový řetězec „všed svát“ vyhledány budou všechny záznamy obsahující současně různé varianty obou výrazů. – všední, sváteční, všedního, svátečního, všedním, svátečním apod.*

Zadejte hledanou lokalitu

X

Zadejte hledané heslo

X

všed svát

X

☐ Pouze záznamy s přílohou

OBDOBÍ

1750

1900

1750

1760

1770

1780

1790

1800

1810

1820

1830

1840

1850

1860

1870

1880

1890

1900

Nalezeno výsledků: 108 [Zobrazit výsledky v mapě](#)

soudní okres Boskovice

1750–1900

Zobrazit záznam v nové záložce

Popis mužského **všedního** i **svátečního** oděvu.

Poznámka: Informace se nevztahují ke konkrétnímu období; zaznamenáno ve 20. století, ale vztahuje se i k poměrům před r. 1900.

Citace: PAVELKA, J. J.: Kterak se na Boskovsku odívali; *Od Horácka k Podyjí. Vlastivědný sborník západní Moravy* ↓

doplněk (kapesník/kapesní šátek, šátek na krk, rukavice, pás, hůl, taška, tobolka, dýmka, osobní galanterie)

kabát/plášť/oděv svrchní

kalhoty

košile

obutí

oděv sváteční

oděv všední

pokryvka hlavy

vesta

Zobrazit hierarchii

soudní okres Jevíčko

1750–1900

Zobrazit záznam v nové záložce

Popis stravovacích návyků ve **všední** i **sváteční** dny; Popis stavení, domové dispozice a vybavení světnice; výzdoba domu; názvy pěstovaných rostlin; popis odívání; zmínka o přástkách, "pletačkách", masopustu, poutích; výroční obyčeje; pověry; způsob vyznačení hranic pozemků a pověst o přesouvání hraničníků; dětské hry a popěvky.

dvůr

hnojště

hra dětská

hranice majetková

nářečí

náves

oděv mužský

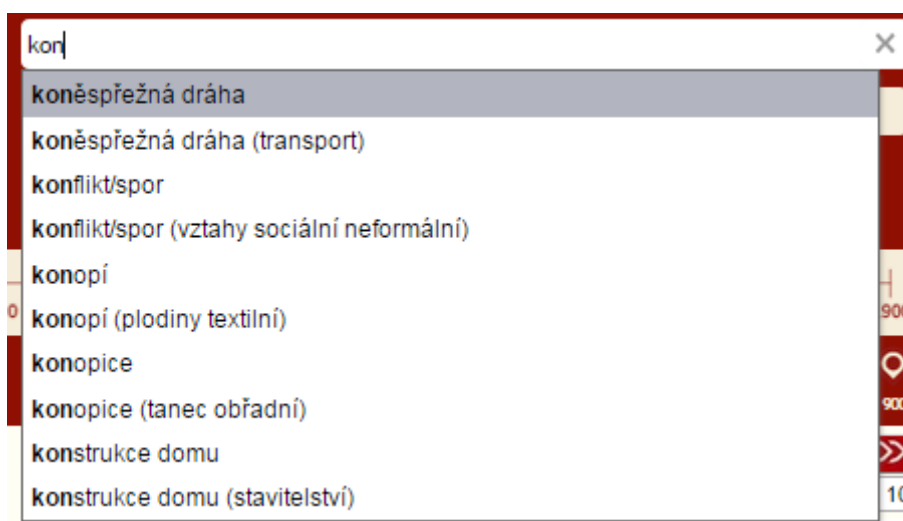
oděv sváteční

4.2.3. Vyhledávání pomocí hesel: Všechny záznamy evidované v aplikaci jsou doplněny o strukturovaná hesla, podle toho, která odvětví tradičního života postihují. Kompletní heslář (včetně popisu jeho funkce a struktury) je přístupný v sekci *Manuály* na hlavním panelu, viz: <http://gistralik.muni.cz/data/Heslář.pdf>. Vyhledávání pomocí hesel lze realizovat dvojím způsobem:

Je možné heslo vepsat do pole označené textem *Zadejte hledané heslo*.

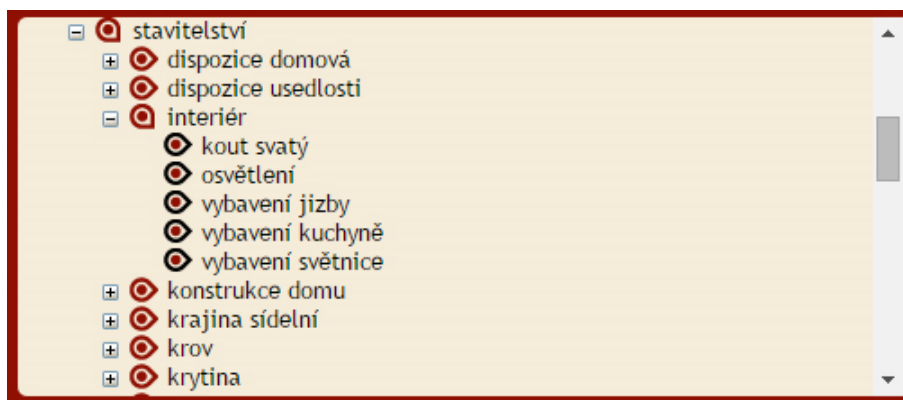
The image shows a search interface. At the top is a text input field with the placeholder text "Zadejte hledané heslo" and a close button (X) on the right. Below the input field is a button with a red eye icon and the text "Heslář".

Při zadávání hesla je nabízena možnost výběru ze seznamu hesel.

The image shows a dropdown menu for the search term "kon". The menu lists several suggestions: "koněspřežná dráha", "koněspřežná dráha (transport)", "konflikt/spor", "konflikt/spor (vztahy sociální neformální)", "konopí", "konopí (plodiny textilní)", "konopice", "konopice (tanec obřadní)", "konstrukce domu", and "konstrukce domu (stavitelství)". On the right side of the dropdown, there are navigation icons: a red eye icon, a magnifying glass icon, and a red arrow icon. Below these icons are the numbers "900", "900", and "10".

Druhou možností zadávání hesla je procházení strukturovaným heslářem a výběr konkrétního hesla na základě logické struktury hesel. Heslář je strukturovaný do tří úrovní. Uživatel může omezit hledání pouze tematickým heslem nadřazené obecnější kategorie, čímž jsou do výsledku hledání zahrnuty i záznamy, které se vztahují k heslům spadajícím do nižší úrovně stejné kategorie.

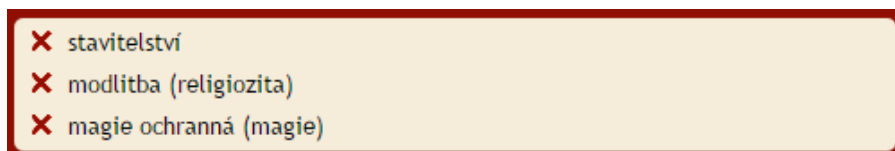
Např. Při výběru hesla „stavitelství“ jsou automaticky do výsledku hledání zahrnuty záznamy obsahující hesla spadající pod kategorii stavitelství, tedy: dispozice domová, dispozice usedlosti, interiér, konstrukce domu, krajina sídelní, krov, krytina, atd. Současně jsou zahrnuta i konkrétní úzce definovaná hesla, kterými jsou např. pro interiér: svatý kout, osvětlení, vybavení jizby, vybavení kuchyně či vybavení světnice.

Naopak při výběru konkrétního hesla jsou do výsledku hledání zahrnuty pouze záznamy vztahující se ke konkrétním jevům. Např. můžeme kliknutím na tlačítko , rozbalit kategorii *stavitelství*, a zvolit podkategorii „dispozice domová“ (čímž by byly do výsledků hledání zahrnuty i záznamy s hesly: *chlév*, *jizba*, *komora*, *kuchyně*, *maštal*, atd.) nebo můžeme uvedenou podkategorii rozbalit a vybrat pouze konkrétní heslo „komora“.

Další variantou hledání je vybrání kombinace několika hesel. Tato hesla mohou být z různé úrovně. Výsledkem dotazu budou pouze záznamy, které obsahují všechna uvedená hesla. Např. uživatel může vyhledat záznamy, které se věnují *stavitelství* ale *současně i religiozitě a ochranné magii* – tedy tématům na první pohled vzdáleným.

4.2.4. Upřesnění dotazu na základě demografických dat: Vyhledávání lze omezit na základě demografických dat soudních okresů a obcí z 2. poloviny 19. století. Uživatel může ze seznamu vybrat demografický údaj a na základě logických operátorů omezit svůj dotaz pouze na oblasti, které odpovídají zadaným parametrům. Pomocí ikony lze přidat další řádek pro upřesnění dotazu. Ikonou je možné vybraný dotaz zrušit. .

Např. je možné vyhledávat záznamy vztahující se pouze k obcím s určitým množstvím obyvatel, omezit dotaz pouze na oblasti se zastoupením německy mluvícího obyvatelstva nebo vyznávající evangelickou víru.

4.2.5. Časové vymezení dotazu: Vyhledávání v záznamech je primárně časově omezeno na období 1750–1900.

Dotaz lze specifikovat číselným vepsáním konkrétních roků nebo pomocí lišty zvýrazňující vybrané období. *Např. lze vybrat období vlády určitého panovníka, sledovat pouze záznamy z období let napoleonských válek, nebo jevy a události vztažené k jedinému roku.*

Množství jevů tradiční lidové kultury nelze vzhledem k jejich povaze chronologicky zcela jednoznačně ukotvit k přesnému roku. V těchto případech jsou záznamy vedeny jako platné po delší časový úsek a na fakt nejednoznačné datace je upozorněno v poznámce u konkrétních záznamů.

4.2.6. Vyhledávání v záznamech doplněných o obrazový materiál: Projekt GISTraLiK je realizován ve spolupráci s několika vědeckými institucemi (jejich seznam viz sekce *Partneři* na hlavním panelu). Některé záznamy jsou doplněny o obrazový materiál, jedná se převážně o fotografie sbírkových předmětů, snímky archiválií apod.

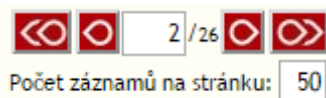
Zaškrtnutím políčka je hledání omezeno pouze na výsledky obsahující přiložený naskenovaný dokument. Při práci s těmito dokumenty je uživatel povinen se řídit pokyny uvedenými v kap. 2. *Obecně závazné podmínky použití digitalizovaných materiálů.*

5. Výsledky dotazů

Výsledky hledání jsou uživateli zprostředkovány dvěma způsoby – mohou být prohlédnuty v mapě, kde si může uživatel udělat dobrou představu o prostorovém a kvantitativním rozvrstvení jednotlivých záznamů, nebo mohou být zobrazeny v databázové části aplikace, kde je možné dohledat bližší informace o jednotlivých záznamech a odkazy na konkrétní citované zdroje.

5.1. Přepínání mezi mapovou a databázovou aplikací: Po zadání dotazu v databázi si může uživatel zobrazit výsledky hledání v mapě prostřednictvím tlačítka **Zobrazit výsledky v mapě**, které je umístěno vlevo pod vyhledávacím panelem společně s informací o počtu nalezených výsledků. Z mapové aplikace se dostane uživatel do databáze stisknutím tlačítka **Zobrazit výsledky v databázi**, které je umístěno vlevo pod vyhledávacím panelem.

5.2. Pohyb v zobrazených záznamech: V případě, že po zadání dotazu vygeneruje aplikace větší množství výsledků, objeví se vpravo pod časovou osou tlačítka umožňující listování ve stránkách se záznamy. Pomocí tlačítek je možné se přesunout na první stranu, na list předchozí, následující nebo na poslední stranu. Pokud se chce uživatel přesunout na konkrétní stranu, je možné ji přímo vepsat do pole. Pro snazší přehlednost a orientaci v záznamech je také možné nastavit si počet záznamů, které mají být na jedné stránce zobrazeny (v rozmezí 1–100).

6. Struktura jednotlivých záznamů

Jednotlivé záznamy se skládají z několika částí, které uživatele informují o lokaci a chronologickém zařazení záznamu, dále o jeho obsahu, o povaze zdroje a v některých případech je zde umístěn odkaz na elektronickou kopii konkrétního dokumentu.

6.1. Informace o obsahu: V hlavní levé části je tučně uvedena lokalita, ke které se záznam vztahuje, a příslušné časové období. Záznamy, které postrádají přesné chronologické vymezení, byly do aplikace zařazeny pouze v případě, že jejich rámcové časové zařazení do sledovaného období je z hlediska uváděných reálií zřejmé. V těchto případech je na ne zcela prokazatelnou dataci upozorněno v poznámce konkrétního záznamu. Pod čarou následuje anotace, která stručně charakterizuje obsah. Pod přerušovanou čarou se někdy nachází poznámka, která upozorňuje na některá specifika záznamu. Pod ní následuje zkrácená citace zdroje.

V pravé části je soupis hesel, která se k záznamu vztahují. V případě, že je hesel příliš mnoho, je tento soupis zkrácen a seznam ostatních hesel je možné zobrazit stisknutím [... zobrazit více](#). Hesla jsou primárně zobrazena jako „seznam“, je ale možné zobrazit přímo strukturu těchto hesel, čímž si uživatel může udělat představu i o nadřazených kategoriích a tématech, které záznam postihuje. Podrobněji o struktuře hesláře viz kap. 4.2.3 *Vyhledávání pomocí hesel*.

Strukturu hesel lze zobrazit pro jednotlivé záznamy stisknutím [Zobrazit hierarchii](#) v pravé části záznamu nebo pro všechny záznamy na stránce stisknutím tlačítka [Zobrazit hierarchii](#) nad prvním záznamem na stránce. Zpět na seznam hesel je možné se vrátit prostřednictvím stejně situované dvojice tlačítek [Zobrazit seznam](#) a [Zobrazit seznam](#).

Ukázka seznamu hesel a zobrazené hierarchie hesláře:

charakter obyvatelstva
přísluví
religiozita
Rom/Romové
zemědělství

[Zobrazit hierarchii](#)

- ☒ vztahy etnické
 - ☒ jiná etnická skupina
 - ☒ Rom/Romové
- ☒ vztahy sociální neformální
 - ☒ charakter obyvatelstva
- ☒ zemědělství

[Zobrazit seznam](#)

6.2. Informace o zdrojovém dokumentu: Název zdroje, ze kterého byl záznam pořízen, se nachází ve spodní části každého záznamu a je označený slovem *Citace*. Informace o zdroji získá uživatel po kliknutí na tento název.

soudní okres Vyškov
1900

Dochovaná přísloví v okolí.

Citace: Obecná škola chlapecká ↓

[Zobrazit záznam](#)

soudní okres Vyškov
1900

Dochovaná přísloví v okolí.

Citace: Obecná škola chlapecká ↑

Typ	rukopis
Název	Obecná škola chlapecká
Inventární číslo	32
Instituce	Státní okresní archiv Vyškov se sídlem ve Slavkově u Brna
Fond/sbírka	Národní škola chlapecká Vyškov
Poznámka	Školní kronika 1886-1916, psaná česky, nestránkovaná. Více autorů. Obsahuje etnologický materiál.

7. Export záznamu

Po vyhledání záznamů je možné vybrané jednotlivé záznamy zobrazit samostatně pomocí tlačítka [Zobrazit záznam v nové záložce](#), kdy se ve webovém prohlížeči otevře nová karta konkrétního záznamu. Tento záznam lze např. tisknout přímo z prohlížeče (Ctrl + P).